

Методичний коментар до уроку “Невидиме в мистецтві”

Музей невидимого мистецтва

Майже невидиме вітання

Чи помічали ви, що іноді вітання можуть ставати майже невидимими, але від цього вони не стають менш приємними.

- Як же привітатися майже невидимо і нечутно?
- Жестом, виразом обличчя, мімікою, рухом голови...
- Як інша людина зрозуміє, що з нею вітаються?
- Як вона відчує ваше вітання? А що відчуєте ви?

Спробуйте сьогодні привітатися саме так, але не забудьте, що людина, з якою ви вітаєтеся, має вловити ваше вітання.

- Чи помічали ви, що так вітаються люди?
- Коли варто так вітатися? Чому?
- А коли можна привітатися так, щоб помітили всі?

Незвичайний музей

А зараз ми побуваємо в незвичайному музеї. Він називається Музеєм невидимого мистецтва. Як ви собі його уявляєте?

Здивувалися? Але ж у Нью-Йорку дійсно існує перший у світі Музей невидимого мистецтва — MONA (The Museum of Non-Visible Art). У ньому виставлені невидимі твори мистецтва, які можна уявити, тільки почитавши табличку з описом від художника. Дивно, що всі експонати можна купити: ціна чималенька — від 1000 до 10 000 доларів.

Дивовижний музей заснований у 2011 році американським актором і художником Джеймсом Франко разом з двома його приятелями — художниками та ведучими сатиричної радіопередачі Петом Келлі та Пітером Олдрінгом.

Організатори музею вважають, що деякі твори мистецтва настільки геніальні, що мають право існувати лише в уяві художника, адже втілення пензликом може їх знівечити.

Дивовижно, але музей сподобався людям і нині існує у двох формах — немовби двох естетичних вимірах — віртуальна експозиція та пересувний простір, розташований в спеціально пристосованому автобусі. Уявіть, скільки невидимих експонатів там може розміститися, адже вони майже не займають простору. Автомусей щорічно влаштовує турне, зупиняючись у громадських місцях різних країн.

- Чи зацікавив би вас такий музей? Чим саме?
- Як мають виглядати його експонати, щоб зацікавити людей?
- А як відрізнити скульптури від картин?

Організуймо в класі філіал цього музею — об'єднуймося в групи, вигадуємо невидимі картини й описуємо їх, а потім розповідаємо, яке враження справили картини. Створювати нічого не потрібно, тож простір для фантазування необмежений!

Простота як простір для уяви

Видиме, але дивне

Сучасні художники спонукають своїх глядачів не тільки уважно роздивлятися картину, а й розмірковувати, й “бачити” те, що художник заховав за зображенням, що вони уявляють, тобто дивитися вглибину картини.

Від невидимого перейдемо до видимого, але не менш дивовижного.

Запропонуйте дітям роздивитися картини українського художника Казіміра Малевича “Чорний квадрат” і “Білий квадрат”.

- Як ви думаєте, чому художник намалював саме чорний квадрат?
- Що він заховав у картині? Може, нічне небо в похмуру погоду чи далечинь за обрієм, чи похмурий настрій, чи незвідане?...
- Чи всі уявили однакове? Чому?
- Чи справді квадрат зовсім чорний?
- У чому незвичайність білого квадрата?
- Чому художник зробив неймовірне — намалював біле на білому? А чому чорний не на чорному, а все-таки на білому?
- Про що він хотів нам розповісти?
- Який квадрат вас найбільше зацікавив? Чим саме?
- А як картину намалювали б ви? Чому саме таку?
- Чим відрізнятиметься картина з квадратом від аналогічної аплікації?

Таємниця “Чорного квадрата”

Картину “Чорний квадрат” Казімір Малевич по праву вважав вершиною своєї творчості. Дійсно, у всьому світі саме одна з найпарадоксальніших картин художника “Чорний квадрат” вважається найцікавішим і найзнаменитішим його твором. Тож розглянемо саме цю картину детальніше.

21 червня 2020 року виповнюється 105 років картині Казіміра Малевича “Чорний квадрат”. Цю картину й досі вважають найвідомішою картиною світового авангарду. Саме “Чорний квадрат” став орієнтиром і й досі є неперевершеним для представників цього напрямку мистецтва.

Насправді чорний квадрат зовсім не чорний: у цій роботі Малевич не використовував чорної фарби взагалі, а чорний колір квадрата — результат змішування різних фарб. Так майстер авангардизму прагнув створити динамічну, рухливу форму.

Запропонуйте дітям створити власну картину з квадратом чи іншою геометричною фігурою, а потім розповісти про неї чи інші діти спробують розповісти про картину, яка сподобалася найбільше. Варто також порівняти аплікацію з геометричною фігурою та аналогічну картину, виконану фарбами або олівцями, або фломастерами.

Мінімалізм

Зазвичай ми бачимо на картинах те саме, що і навколо. Ми звикли, що мистецтво відображає реальність: на портретах зображені люди, яких можна побачити на вулиці. На пейзажах — реальна місцевість, відображення настрою, вражень, емоцій людей.

Близько 100 років тому виник мінімалізм — напрям мистецтва, якому притаманні прості форми та невелика кількість переважно неясних кольорів. Мінімалізм спрощено передає зміст і форму об'єктів, прибираючи все зайве з погляду митців, які здебільшого зосереджуються на лініях, барвах, формі.

Мінімалісти свідомо обмежують себе у засобах виразності, вважаючи, що глядач має сприймати те, що є перед ним, — матеріал, з якого зроблений твір, форму, колір тощо. Тому їхні твори вирізняються простотою й однаковістю форм, монохромністю (однobarв'ям). Але при цьому вдумливий уважний глядач-слухач може багато додумати, дофантазувати, додати щось своє до підтексту твору мистецтва.

Знайомимосся із художником

Казімір Малевич — український художник, визначний діяч українського та світового авангарду, педагог, теоретик мистецтва. Малевич не постійно жив в Україні, але називав себе українцем, а українських селянок вважав своїми першими вчительками в мистецтві.

Художник народився 11 (23) лютого 1879 року в Києві в українсько-польській сім'ї. Батько був інженером цукрового виробництва, тому вони часто переїжджали з одного містечка до іншого, від однієї цукроварні до іншої. Тож до 17 років Малевич встиг пожити на Поділлі, Харківщині та Чернігівщині.

Малювати майбутній художник учився в Київській мистецькій школі у відомого українського живописця, академіка живопису, члена Паризької інтернаціональної спілки мистецтв і літератури, автора багатьох картин на сільську та міську тематику Миколи Пимоненка. В 1915 році Казімір Малевич започаткував новий модерністський напрям у мистецтві — супрематизм.

1927 року Малевич знову перебрався до Києва, де зусиллями Миколи Скрипника художнику було створено нормальні умови для творчості. В 1927–1930 роках він викладав у Київському художньому інституті. Але політичні обставини тодішньої країни (СРСР — Україна була республікою в цій країні) стали погіршуватися. Малевич збирався переїхати надовго до Європи, тому вивіз із собою весь свій архів, який і досі зберігається в Берліні. Дослідники живопису називають цей архів “капсулою часу”, адже художник законсервував своє життя в рукописах і документах.

Напевно, із цієї причини й досі в Україні майже немає творів художника. З усіх творів Казіміра Малевича в Україні підтверджено експертами справжність тільки однієї роботи. Це ескіз оформлення конференц-залу Національної академії наук, який зберігається в Національному художньому музеї. Робота унікальна тим, що була створена в Києві.

Восени 1930 року на допиті чекістів у Ленінграді Казімір Малевич гордо скаже, що він українець. Його звинуватили в шпигунстві на користь Польщі, майстру загрожували розстріл. Уявіть, яку силу духу мав митець!

В Україні пам'ятають геніального художника. У 2008 році в Києві встановлено пам'ятник художнику, а у вересні 2012 — у столиці з'явилася вулиця Казіміра Малевича. Із часом, у 2019 році, до 140-річчя від дня народження художника, Національний банк України випустив ювілейну монету, присвячену мистцю.

- Поміркуйте, чому пам'ятник художнику створили саме такий.
- А який пам'ятник створили б ви?

Цікаво, що твори саме Казіміра Малевича підробляють найчастіше. Навіть у солідних музеях трапляються фальшиві картини. Зокрема у 2017 році в одному з музеїв Німеччини серед оригіналів у результаті експертизи було виявлено копію, яка зберігалася в установі з 50-х років минулого століття.

- Як гадаєте, чому найчастіше підробляють шедеври саме Малевича ?

Безпредметне мистецтво

На думку Казіміра Малевича, художник має творити те, чого ніколи не було раніше, тобто створювати нове, а не повторювати те, що вже було колись створене будь-ким — іншим митцем, майстром чи природою. Адже пейзаж уже створений природою, портрет — це теж повторення вже народженої людини, а от створити нове — небачене, нечуване — під силу тільки справжньому митцю.

У пошуку власного стилю Малевич вигадав новий термін — **безпредметність**. Це насправді принципово нова концепція в мистецтві. Адже якщо на картині ми бачимо предмет, то це вже те, що існує в житті. А якщо об'єкт уже існує, то митець не створив нічого нового. Тоді це вже не справжній художник, а ремісник, який лише повторює те, що вже існує, а не створює нове. Отже, сенс творчості митця в тому, що він вигадає те, чого ніколи не було. Ось так художник пояснював свою концепцію мистецтва.

Як же Малевич вигадав новий напрям у мистецтві? Мистецтвознавці вважають, що митець надихався українською народною творчістю. Адже він в автобіографії називав своїми першими вчителями мистецтва українських селянок.

Запропонуйте дітям уважно придивитися до вишивки хрестиком та до картин Казіміра Малевича (презентація "[Дивне мистецтво](#)"). Чи помітили вони щось спільне з картинами мистця? Безкінечний геометричний орнамент, фігури на білому (саме білий колір означає безкінечність), квадрати (саме ця геометрична фігура та ще прямокутник найчастіше зустрічається в картинах художника). А ще художник часто використовує червону, чорну, синю барви — саме такі кольори часто можна побачити на вишиванках.

Казімір Малевич передусім цікавився тим, що можна заховати за малюнком, тому його твори треба уважно роздивлятися, розмірковувати, додумувати, фантазувати. Кожний побачить у них щось своє.

- Чим картини Малевича незвичайні?

Діалог квадратів

Музична історія з мінімалістичними персонажами

- А як виглядають квадрати Малевича, коли стоять поряд?
- Чи можна їх назвати картинами-антонімами?

Уявіть, що два квадрати зустрілися на виставці. День у кожного з них дуже насичений, адже багато глядачів щодня проходять — розглядають картини, обговорюють. А от увечері, коли виставка зачинена, можна спокійно роздивитися одне одного, потеревенити, дізнатися свіжі новини.

Сучасний композитор Віталій Ульянов написав “Дует фагота і віолончелі”. Можливо, саме так і відбувався один із діалогів чорного і білого квадратів? Кожний музичний інструмент має свій неповторний тембр. Цим майстерно скористався композитор, коли змальовував музикою розмову двох музичних інструментів.

- Який настрій у фагота, а який — у віолончелі? Про що вони розмовляють?
- Де в музиці звучить чорний, а де білий квадрат? Зобразіть цей діалог.
- Голос якого квадрата який інструмент грає?

Мінімалістична музика

Уявіть мінімалістичну музику. Якою вона має бути?

Запропонуйте дітям прослухати музичні твори сучасних композиторів (див. [добірку на сайті](#)) і поміркувати, чим ці твори незвичайні, чим відрізняються від тих, що діти вже чули на уроках мистецтва, обговорити, чи дійсно ці твори мінімалістичні, довести свою думку.

Тепер у дітей уже є певне уявлення про мінімалістичну музику, тож варто запропонувати їм спробувати дібрати музичні інструменти та створити свою мінімалістичну музику або й оркестр музикантів-мінімалістів.

Менше — цікавіше?

Головний девіз мінімалізму “Нічого зайвого!” використовують і скульптори, архітектори, модельєри, дизайнери інтер'єру і навіть вебдизайнери. Подивіться на мінімалістичні твори.

- Як їх упізнати?
- Які предмети в стилі «мінімалізм» є навколо? Є у вас? Чи подобаються вони вам? Чому?

На практиці побачити ознаки мінімалізму дітям допоможе завдання на с. 34 із [робочого зошита-альбому “Мистецтво”](#) для 4 класу.

Роздивіться ще один раз картини Казіміра Малевича.

- Чи можна їх назвати мінімалістичними? Чому?
- Які картини художника суттєво відрізняються від зображень квадратів? Чому ви так вирішили? А чим вони схожі на них?
- Що особливого в мінімалістичних картинах? Чому їх вважають мінімалістичними?
- Які гадаєте, про що в них розповідає художник? Яка з картин зацікавила найбільше? Чому?
- Чи можете ви одягнутися як мінімаліст? Що саме ви одягнете? Чи до душі вам такий одяг?
- Чи приваблює вас мінімалізм? Чим саме?
- Чи хотіли б ви мати річ у стилі «мінімалізм»? Яку саме? Намалюйте її ескіз або створіть модель.

Експерименти з матеріалом

Поміркуйте й уявіть свій мінімалістичний твір — малюнок, скульптуру з пластиліну, будівлю чи комплект одягу. Намалюйте його, зробіть ескіз чи модель.

Відчутти себе дизайнером і створити власний мінімалістичний інтер'єр дітям допоможе завдання на с. 35 із [робочого зошита-альбому "Мистецтво"](#) для 4 класу.

Покажіть свій витвір однокласникам й однокласницям, послухайте їхні розмірковування.

- Чи так ви уявляли їхні міркування і враження?
- Чому твори мінімалістів кожний сприймає по-своєму?

Далі цю роботу можна продовжити.

Якщо дітей зацікавив мінімалізм, можете розгорнути проєкт, у якому пошукаєте твори мінімалістів. Діти доведуть, що саме їхній твори належать до цього напряму мистецтва, і створять власні твори на основі ідей художників-мінімалістів.